

*tainnutus-
kehto*

elli valtonen

elli valtonen

*tainnutus-
kehto*

*KOSMOS

© Elli Valtonen ja Kustannusyhtiö Kosmos 2023

Kannen ja sisuksen otsikoiden fontti:
Happy Times at the IKOB New Game Plus Edition /
VTF / Lucas Le Bihan

ISBN 978-952-352-257-2

Painettu EU:ssa.

***KOSMOS**

Istun yliopistollisen hevossairaalan rehuvaraston perimmäisessä nurkassa, koska olen surkea kandi, yliherkkä ja yli-ikäinen. Sellainen, joka alkaa itkeä, kun sveitsiläinen hevoskirurgi tulee lähelle kasvoja ja huutaa, että metronidatsoli.

Santeri kurkistaa ovelta. Hänellä on liian suuret dunlopit, valtava roiskeinen takki ja sinistä glitteriä alaluomilla. Hän näyttää David Bowielta ja teurastajalta.

– Se meni jo seuraavaan leikkaukseen, hän sanoo. – Tule mun kanssa seuraamaan kohtuhuuhtelua.

En liikahda.

Santeri vilkaisee käytävälle ja empii. Sitten hän katsoo minua kuin potilasta, kiertää heinäpaalit ja kyykistyy viereeni. Huokaa. Nojaa seinään ja valuu istumaan.

– Iiris.

Katselen alaviistoon. Ei huvita jutella.

Istumme hiljaa ja kuuntelemme sairaalan huminaa. Hevonen pärskähtää ja kopisee käytävällä.

– Kuka sun paras ystävä oli lapsena, Santeri kysyy.

Santeri kääntelee minusta puolia esiin. Se tuntuu vähän mekaaniselta, ikään kuin olisin jokin virallinen mytologia, jonka voi opiskella.

Toisaalta lapsuudesta on loogista puhua juuri eläinsairaalan nurkassa. Se tuntuu täällä oleellisemmalta kuin missään, koska kaikki tämä on lapsena kirjoitettu meihin. Sekin, miltä

tuntuu nyt, vihainen kirurgi, läheisyydet, etäisyydet, paskan ja heinän haju, kolisevat ja puuskahtelevat äänet, suuret lämpimät herkät eläimet. Ja koska kaikki, mitä lapsuudessa tapahtuu, jähmettyy pysyväksi. Etenkin kaikki, mitä salaa teit tai vahingossa näit, se, että et tajunnut jotain tärkeää, ja että se vaikutti ratkaisevasti siihen, mitä olit.

– Kai se oli Janna.

Taas yötä Jannan luona. Jannan isä oli minun enoni. Hän oli poissa, ja Jannan äiti huolehti meistä.

Me makasimme hampaiden pesun jälkeen puhumatta mutta silmät auki.

Jannan teddykarvainen kanipuku roikkui tuolinsekkämyksellä. Kanipuku oli Jannan iho, ja hän puki muut vaatteet sen päälle. Kanipuvun alla oli vain pikkuhousut. Kanipuvussa Jannaa piti sanoa Kaniiniksi, vaikka oikeastaan kanipuku oli Kaniini. Se oli elävä olento, johon Janna pukeutui aamuisin.

Jannan marsut rapistelivat pimeässä, läikikäs Kleopatra ja musta Jarmo.

– Toffo Jedi Ihana, kuiskasin. Se oli mielikuvitusmarsuni nimi. En ikinä saisi oikeaa.

Janna nosti peittoni reunaa ja kierähti minun patjalleni.

– Tiesitsä että tyttöillä pitäis oikeesti olla kolme reikää, Janna puhui korvaani.

Tiesin, mutta en tiennyt. Janna oli katsonut taskulampulla, mutta meillä kummallakin oli vain yksi. Mistä pissaa sitten tuli?

Olisin halunnut kysyä aikuisilta, mutta Jannan mielestä ei voinut.

– Me ollaan viallisia lapsia. Me joudutaan ehkä keskitysleirille, Janna pelotteli.

Ei kuulostanut kovin vaaralliselta.

– Mä vihaan leirejä, sanoin kuitenkin Jannaa miellyttääkseni.

Mummi oli tulossa hoitamaan minua äidin ja isän risteilyn ajaksi. Mummilta voisi kysyä.

Iltapäivällä Jannan äiti ilmoitti, että minua odotettiin kotiin. Olisin halunnut viipyä, koska Jannan perheessä oli niin rauhallista. Jannan isä oli melkein aina poissa, mikä esti ihanasti aikuisten riidat. Jannan äiti käyttäytyi ennakoitavasti, suuttui ja leppyi kuin normaali ihminen.

Laahustin kuistille, omenatarhaan, piparkakkutalon ohi, ison kadun yli, A-rappuun ja kotiin neljanteen kerrokseen.

Illalla mummi luki hiirisadun. Sadussa mestarihiiri auttoi sairasta hiirilasta. Minä rullasin polvisukan alas ja tutkin mummin säärihaavaa.

– Parempi kuin viimeksi, arvioin.

Sain levittää sinisiin kohtiin voidetta. Se tuntui täydelliseltä, liukkaalta ja lämpimältä. Tuntui, että reikäasiaa voisi kysyä juuri nyt.

Mummi jäykistyi ja siirsi jalkaansa kauemmas. Sitten hän nousi, nykäisi voiteen kädestäni niin että sattui, sammutti valot ja käski rukoilla yksin.

– Eikö se vastannut sun reikäkysymykseen mitään?

– No eihän siihen oo kukaan vastannut vieläkään. Ja ihan sama filis, kun harjoiteltiin kliinistä tutkimusta. Että en löydä kilpirauhasta enkä kehtaa kysyä. Enkä ikinä tunne takajalasta pulssia. Enkä muista jotain metronidatsolia, kun multa yhtäkkiä suunnilleen ase ohimolla kysytään.

Santeri on hiljaa, mutta kuulen, että häntä naurattaa. Alkaa taas nousta jotain kurkkuun. Pidätän hengitystä ja kuvittelen sen jonkin alas pitkin ruokatorvea.

– Onneksi ens vuonna tulee lisääntymiskurssi, niin löydät ainakin ne reikäosat sitten, Santeri kuittaa ja nousee taas kyykkyy. – Ja Janna kanssa. Mä meen nyt vaihtamaan takkia.

– Kuka sun paras ystävä oli, kysyn.

Santeri miettii pitkään. Kuten yleensä: kuuntelee, mutta ei kerro vaihdossa oikein mitään. Hän liukuu etäälle ja yrittää vaihtaa aihetta, kun tulee hänen vuoronsa.

Hän nousee seisomaan. Ottaa seinästä tukea ja venyttelee.

– Kai se oli Aatos, hän huokaa. – Se oli mun sedän rottweiler. Mä tapasin sen aika harvoin, mut ajattelin sitä joka päivä. Se juoksi kohteliaasti kepin perään, vaikka mä en jaksanut heittää kovin kauas. Ja talvella me kaivettiin kuoppia lumeen.

Sitten Santeri taas sulkeutuu. Aivan kuin olisi sanonut jotain liikaa. Hän niistää ja hieroo hihalla silmiään.

– Mä oon allerginen näille heinille.

Osasto lapsuus jatkuu illalla. Santeri sanoo, että yrittää päästä minun muistojeni kautta omiinsa kiinni.

– Aatos ei odottanut sanoja tai mitään, hän mutisee kaulaani vasten. – Se nappasi lumipalloja ilmasta, ja ne räjähti takaisin hiutaleiksi. Sillä oli sellainen märkä ja höyryävä hymy että sitä oli pakko rakastaa.

Sisällä Santerin isä joi sedän kanssa olutta, ja kun miehet tulivat saunasta ulos jäähylle, kannatti Santerin mennä Aatoksen kanssa vajan taakse. Jos ei mennyt, kävi niin kuin aina.

– Faija halusi että setä näyttää, mitä koira osaa. Setä käski Aatosta istumaan ja makaamaan, ja kun se ei totellut, niin setä huiatoi sitä kaljapullolla.

Silloin Aatos oli näyttänyt hampaita, ja setä oli huutanut, että kuula kalloon tolle koiralle.

Kerran Aatosta ei enää ollut. Santeri oli löytänyt veristä sohjoa vajan edestä samasta paikasta, jossa setä tappoi myöhemmin myös kesälampaan ja kanat.

– Kun ei se oppinut, setä oli sanonut ja katsonut pienin, vetisin silmin.

Lapsuuden avainkokemus: rottweilerin teurastus, sekundäärinen posttraumaattinen stressi. Siksi Santeri ei ensin uskaltautunut eläinlääkikseen. Ja siksi kuitenkin tuli sinne.

osa yksi

I.

Jos joku nyt jälkikäteen kertoisi iltasadun siitä, miten kaikki oikein meni, niin tunnistaisinko itseäni siitä? Olenko se edes minä, joka alussa olin minä? Onko jokin kohta, jossa kaikki oikenee tai loksahtaa paikoilleen, ja voiko sanoa, että näin siinä sitten kävi?

Kaikki tarinat on kuitenkin vaan eloon jääneiden versioita, muistan Jannan joskus sanoneen.

2.

Ensimmäisenä syksynä jännitän kaikkea ja koko ajan. Olen seitsemän vuotta vanhempi kuin melkein kaikki muut, olen kaupunkilainen, rastatukkainen, hiljainen ja outo. Olen vaihtanut verkkaisen humanistimaailmani eläinlääkikseen, enkä ole varma, mistä täällä edes kuuluu puhua. Muut opiskelijat näyttävät kaksitoistavuotiailta. He muodostavat keskenään iloisesti kikattavia ryhmiä ja vertailevat agilitykoiria, abiristeilyjä ja kotitilojensa porsitusratkaisuja.

Lounasravintolassa istun eri pöydässä ja yksin, ja luentojen jälkeen lähdän kiireesti kotiin. Kävelen Juliuksen kanssa pitkiä lenkkejä, tuntuu rauhoittavalta katsella sen ilmavaa ravia uusilla reiteillä. Juliukselle tuntuu sopivan oikein hyvin, että asumme nyt Viikissä ja totuttelemme luonnontieteisiin. Se ei epäröi polkujen risteyksissä.

Tunnen koululta vain Jannan, mutta yritän vältellä häntäkin. Hänessä on jokin tuttu levottomuus, jota en halua takaisin itseeni. Hän puhuu liikaa, nauraa liikaa, tuoksuu laventelilta ja tiikeribalsamilta, liikaa. Hän polttaa kannabista. Hän tuo kultaisennoutajansa Kaisan minulle hoitoon, juhlii teinien kanssa ja tulee maanantaisin luennoille tukka pörrössä ja kuhmu otsassa. Hän kertoo kaikille, että olemme serkukset, minä jähmetyn ja hymyilen väkisin, ihmiset katsovat uteliaina. Erillisyyteni murenee vähän.

Jannan mukaan meidän yhteinen polkumme on kirkkoveeneen mallinen.

Meillä on kahdeksantoista tuntia ikäeroa. Olemme koulunneet samalla puuhamatolla. Vielä lukiossa me olimme parhaat ystävät, Jannalla oli violetti tukka ja minulla sininen, tai päinvastoin. Muistan niistä ajoista lähinnä sen, että esiinnyimme jatkuvasti.

– Me luettiin Jesajan kirjaa ja haditheja ja Bhagavad Gitaa ja tehtiin sellainen performanssi, jossa meillä oli valkoisiksi kalkitut naamat, muistelen jollekin kurssitoverille.

– Esoteeris-saatanallis-ekofasistinen performanssi, Janna tarkoittaa.

– Jota me ei saatu esittää joulujuhlassa.

– Ilmaisutaidon lukion joulujuhlassa.

– Koska alastomuus.

– Koska kulttuurinen omiminen ja turvallinen tila ja moraalipaniikki.

– Ei silloin ollut mitään turvallista tilaa kun te kävitte lukiota, kurssitoveri epäilee.

– No oli joku vastaava.

– En mä muista.

– Iris ei taaskaan muista.

Minä en muista.

Jotta asiat ilmenisivät sellaisina kuin ne ovat, mieltämisen portit on syytä puhdistaa, kirjoitti William Blake. Meitä kiinnostivat ne portit. Joten lukion jälkeen Janna lähti Amsterdamin teatterikorkeakouluun tanssilinjalle ja minä Turkuun opiskelemaan uskontotiedettä. Kummassakin putkessa oli seinät, joista ei nähnyt läpi, ja me hukkasimme toisemme vuosiksi. Ja sitten tapasimme salissa, jossa järjestettiin lääkekisien pääsykokeet.

– Ihmis vai eläin vai hammas, kysyin Jannalta, kun tajusimme toisemme olka olkaa vasten tunkemassa sisään.

– Eläin.

– Niin mäkin.

En osannut tulkita Jannan katsetta, enkä omaani. Mutta teeskentelin horjahdusta ja haistoin nopeasti hänen kaulaansa ja humahdin hetkeksi jonnekin ja tiesin, että Janna tiesi, että en oikeasti horjahtanut.

3.

Kun eläinlääkis alkaa, Janna on juuri lopettanut treenaamisen melkein kokonaan. Lähes sadasta lähes nollaan. En tiedä hänen elämästään mitään. En ole edes kuullut, milloin hän on palannut Suomeen.

– Mä olen kuivunut joulukuusi, johon on unohtunut valonauhaa, hän selittää fuksiaisten etkoilla ja korkkaa rommipullon. – Mä rimpuilen vanhan ja uuden rajalla, ja siinä on ihan helvetin ahdasta. Mä värjäsin nää hiukset pinkiksi, koska joku suojaväri on pakko olla. Mulla on yksi elämä takana.

– Eli mikä elämä sulla nyt onkaan ohi, minä kysyn.

– No joku alkuhämärän sanaton Lilith. Tai näyttämöhämärän alkuhärkä.

Janna ojentaa pulloa, minä työnnän sen pois.

– Alkuasento, hän jatkaa. – Alkeishiukkanen, joka kiertelee väärää ydintä, esittää surkeita koreografioita.

– Ja mikä sä olet seuraavassa elämässä?

– No siis meillähän on edessä jonkinlainen tietoinen imeytyminen järjen ja määritelmien singulariteettiin. Toinen jalka ajassa ja toinen ikuisuudessa, just niin kuin parantajilla aina on ollut. Annetaan tiedon purskahtaa pintaan alitajuisen painekattilasta. Tehdään jotain mihin vain ihmisjumala pystyy. Annetaan muille eläimille nimet. Pidetään niistä huolta.

Janna nojautuu eteenpäin, liian lähelle kasvojani, hengittää rommintuoksua suuhuni.

– Alitajuisen painekattilasta, toistan.

– Sulle on tehty joku lobotomia siellä humanistisessa.

Jannan mielestä eläinlääkis tuntuu alkuvaiheessa ennen kaikkea levolta.

– Istut ja luet, ei muuta, hän ihmettelee ja nostaa jalat lähimmälle pöydälle. – Ja viikonloput on vapaita. Mun on vähän vaikee uskoa tätä helppoutta todeksi. Pakko olla joku loppuhirviö ennen finaalia.

Minä olen eläinlääkiksessä siksi, että haluan auttaa. Ajattelen, että eläinlääkärit operoivat jossain mikro- ja makrokosmoksen kaikista herkimässä välimaastossa. Ja että heidän on pakko olla valtavan helliä ja varovaisia, kilttejä eläimille ja taitavia niin kuin James Herriot.

– Sitä ottaa tosi vähän selvää asioista, kun lukee pääsykokeisiin jossain meluisassa risteyksessä, Janna toteaa joskus paljon myöhemmin. – Sitä vaan haluaa ihan oikeen ammatin, jossa on palkallisia lomia ja vitun isoja mysteerejä.

*"Kaikki tarinat on kuitenkin vaan
eloon jääneiden versioita."*

Iiris aloittaa eläinlääkäriopinnot, sillä hän haluaa auttaa ja tehdä työtä, jolla on merkitystä. Samalla vuosikurssilla opiskelevat myös serkku Janna, joka nostaa Iiriksen mieleen muistoja lapsuudesta, sekä Santeri, joka välittää koirista ja linnuista mutta välttelee ihmisten katseita.

Yhdessä sikatilalla kasvaneen Elvin kanssa Iiris, Janna ja Santeri hitsautuvat epätodennäköiseksi mutta tiiviiksi ystäväporukaksi. Opintojen edetessä he tottuvat näkemään hätää, väkivaltaa ja kuolemaa, ja jokaisen heistä on löydettävä omat keinonsa niiden kanssa elämiseen.

Tainnutuskehto kuvaa viiltävän tarkalla mutta herkällä otteella ihmisiä ja sitä, miten he kohtelevat toisia ihmisiä sekä muita eläimiä. Se on romaani välittämisestä, tarkoituksen etsimisestä, maailmankuvan sirpaloitumisesta ja selviytymisestä.

Elli Valtonen on helsinkiläinen kirjailija ja eläinlääkäri. Tainnutuskehto on hänen esikoisteoksensa.

*Kuva: Meri Björn
Kansi: Elina Äärelä*

9 789523 522572

KL 84.2

ISBN 978-952-352-257-2